

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Ю.О. Нікітін** ректор Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, доктор історичних наук, професор
- С.Ю. Резникова,** заступник директора з виховної роботи Сумського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів № 21 Сумської міської ради

УКЛАДАЧІ:

- І.В. Удовиченко,** проректор з науково-педагогічної та методичної роботи Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, доктор педагогічних наук, професор
- О.П. Сердюк,** завідувач навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
- А.В. Метейко,** методист навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
- О.В. Третьякова,** методист навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

УЗ1 Акценти організації виховної роботи у закладах загальної середньої освіти : інформаційно-методичний збірник / уклад.: І.В. Удовиченко, О.П. Сердюк, А.В. Метейко, О.В. Третьякова. Суми : ФОП Цьома С.П., 2025. 46 с.

В інформаційно-методичному збірнику систематизовано нормативні документи, теоретичні та прикладні аспекти виховних заходів. Його розробка зумовлена необхідністю реалізації положень українського законодавства та стратегічним значенням виховного процесу в умовах повномасштабної агресії, що формує національну стійкість та громадянську ідентичність. У виданні акцентовано увагу на ключових напрямках, визначених державою: від виховання громадянськості та патріотизму, – до формування культури здорового способу життя та екологічної культури. Інформаційний матеріал збірника орієнтує педагогів на формування в учнів таких загальнолюдських цінностей, як гідність, чесність, патріотизм, відповідальність. Для полегшення щоденної роботи педагога у ньому надано практичні інструменти, зокрема приклади циклограм виховної роботи класного керівника, а також хотлисти корисних ресурсів.

Збірник призначений заступникам директорів з виховної роботи, педагогам-організаторам і класним керівникам.

УДК 37.02/06:086

© Удовиченко І.В., Сердюк О.П.,
Метейко А.В., Третьякова О.В., 2025
© ФОП Цьома С.П., 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	... 4
I. ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ТА ПАТРІОТИЗМУ	... 6
Національно-патріотичне виховання	... 14
Військово-патріотичне виховання	... 15
Громадянсько-патріотичне виховання	... 16
Духовно-моральне виховання	... 17
Педагогічні цікавинки	... 18
II. БЕЗПЕКА, ЗДОРОВ'Я ТА ПРЕВЕНЦІЯ РИЗИКІВ	... 20
Фізичне виховання та утвердження здорового способу життя	... 22
Екологічне виховання	... 23
Безпека дітей в інформаційному просторі	... 24
Домашнє насильство та булінг	... 27
Превентивне виховання	... 28
Педагогічні цікавинки	... 29
III. ДЕМОКРАТИЧНА КУЛЬТУРА, ПАРТНЕРСТВО ТА ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	... 32
Демократична культура	... 32
Педагогіка партнерства	... 34
Учнівське самоврядування	... 36
Структурна модель процесу виховання особистості засобами педагогічної діяльності	... 37
Організаційно-функціональна модель виховання особистості засобами діяльності педагога-організатора	... 38
.Я –концепція	... 39
Приклад циклограми виховної роботи класного керівника (місячний цикл)	... 40
Орієнтовна циклограма виховної роботи класного керівника 8 класу	... 41
Педагогічні цікавинки	... 42
КОРИСНІ ПЛАТФОРМИ	... 44
НОТАТНИК ПЕДАГОГА	... 45

ПЕРЕДМОВА

Війна змінила наше звичне життя. Тому, зараз, завдання вчителя не просто навчити, дати знання з певного навчального предмету, забезпечити виконання модельної навчальної програми, а й заспокоїти, порадити, дати життєві орієнтири.

Виховання – це наскрізний процес, що формує загальнолюдські цінності; здатність впоратися з невизначеністю та труднощами; уміння навчатися, підтримувати фізичне та емоційне благополуччя, співпереживати; дипломатично вирішувати конфлікти.

Сьогодні, в умовах повномасштабної російської агресії, уже ні в кого не викликає сумнівів той факт, що організація виховного процесу набуває особливого, стратегічного значення.

Виховання сьогодні – це не просто формування особистості, а й фундамент національної стійкості та громадянської ідентичності українців. У ці складні часи на плечі освітян лягає відповідальність за формування покоління, здатного до свідомого суспільного вибору, захисту суверенітету й територіальної цілісності України.

Актуальність пропонованого інформаційно-методичного збірника «Акценти організації виховної роботи у закладі загальної середньої освіти» зумовлена низкою чинників.

По-перше, вона впливає з необхідності неухильного дотримання та практичної реалізації положень українського законодавства, зокрема Закону України «Про повну загальну середню освіту», у якому зазначено «виховний процес – невід’ємна складова освітнього процесу, що має ґрунтуватися на загальнолюдських та національних цінностях».

По-друге, не менш важливим, є втілення вимог Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», де чітко окреслено такі складові, як: національно-патріотичне виховання, військово-патріотичне виховання та громадянська освіта.

Педагогічні працівники щодня стикаються з викликами, що вимагають не лише ґрунтовних знань, а й їх систематизації та застосування практичних форм роботи.

Мета виховної роботи – це виховання та розвиток вільної, духовно багатой, життєлюбної, талановитої, активної й ініціативної людини, готової до творчої діяльності, що дотримується принципів моральної поведінки.

Запропонований збірник є результатом узагальнення нормативно-правової бази, теоретичних засад і кращих практик у сфері виховання, акумулюючи ключові акценти виховної роботи на сучасному етапі.

Значущість цього видання полягає у тому, що воно слугує інформаційно-методичним кейсом, а саме:

- систематизує теоретичні засади (у збірнику визначено мету, завдання та принципи виховної роботи, серед яких: гуманізм, повага до особистості, системність і безперервність, національно-культурна спрямованість та педагогіка партнерства);
- акцентує увагу на цінностях (видання орієнтує педагогів на формування в учнів загальнолюдських цінностей, таких як: гідність, чесність, справедливість, турбота, патріотизм, повага до закону та відповідальність);

– визначає пріоритети (матеріали збірника фокусують увагу на ключових напрямках, визначених державою: від виховання громадянськості та патріотизму, – до формування культури й навиків здорового способу життя, екологічної культури).

Таким чином, збірник виступає не просто посібником, а інструментом, що забезпечує акмеологічний підхід (спрямований на розвиток особистості, самореалізацію) у виховній роботі.

Головною метою укладачів інформаційно-методичного збірника «Акценти організації виховної роботи у закладі загальної середньої освіти» було розробка видання з максимальною практичною спрямованістю, що полегшить щоденну роботу ключових суб'єктів виховного процесу – заступників директорів із виховної роботи, педагогів-організаторів, класних керівників.

Для заступників директорів із виховної роботи інформаційно-методичний збірник «Акценти організації виховної роботи у закладі загальної середньої освіти» може слугувати інструментом стратегічного планування (розробка річного плану, що охоплює всі пріоритетні напрями (громадянсько-патріотичний, превентивний, екологічний тощо) та організації методичної роботи (семінари та практикуми для класних керівників) тощо.

Для педагогів-організаторів, як безпосередніх реалізаторів виховних ініціатив і координаторів учнівського самоврядування, збірник є практичним інструментом для планування заходів із урахуванням національного календаря та державних пріоритетів; співпраці з громадськістю (волонтерська та соціальна діяльність). Окрім того, із метою протидії негативним явищам, збірник містить покликання на ресурси з питань превентивного виховання, боротьби з булінгом, кібербулінгом, домашнім насильством.

Для наповнення виховних заходів якісним і сучасним контентом, у збірнику надано педагогічні цікавинки, зміст яких орієнтовано на проведення виховних заходів із формування в учнів здорового способу життя та медіаграмотності.

Для організації щоденної, щотижневої та щомісячної роботи класних керівників, у збірнику запропоновано інструменти, що перетворюють рутинне планування на структурований і цілеспрямований процес, а саме: надано приклади циклограм, що допоможуть педагогам унормувати виховну діяльність, включаючи облік відвідування, оперативне вирішення конфліктних ситуацій, організацію виховних годин /годин спілкування та співпрацю з батьками.

Окрім того, із метою створення партнерського середовища, у виданні наголошується на важливості педагогіки партнерства, пропонуються форми комунікації та взаємодії з батьками («від педагогіки вимог, – до педагогіки відносин: не забороняти, а спрямовувати; не управляти, а співкерувати; не примушувати, а переконувати»).

Інформаційно-методичний збірник «Акценти організації виховної роботи у закладі загальної середньої освіти» стане для педагогів надійним інструментом у такій відповідальній справі, як виховання, та дозволить зосередитися на головному – дитині, її розвитку та формуванні гідного громадянина-патріота.

I. ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ТА ПАТРІОТИЗМУ

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX
Стаття 15. Виховний процес

1. Виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу у закладах освіти і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина, принципах, визначених Законом України «Про освіту», та спрямовуватися на формування:

поваги до гідності, прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина; нетерпимості до приниження честі та гідності людини, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якою ознакою;

усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення, проявів корупції та порушень академічної доброчесності;

культури та навиків здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля;

почуттів доброти, милосердя, толерантності, турботи, справедливості, шанобливого ставлення до сім'ї, відповідальності за свої дії;

відповідальних та чесних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору й спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству;

патріотизму, поваги до державної мови та державних символів України, поваги й дбайливого ставлення до національних, історичних, культурних цінностей, нематеріальної культурної спадщини Українського народу, усвідомленого обов'язку захищати, у разі потреби, суверенітет і територіальну цілісність України;

культури свободи та самодисципліни, відповідальності за своє життя, сміливості та реалізації творчого потенціалу як невід'ємних складників становлення особистості;

прагнення до утвердження довіри, взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;

громадянської культури та культури демократії

2. Єдність навчання, виховання і розвитку учнів забезпечується спільними зусиллями всіх учасників освітнього процесу.

Мета виховної роботи – виховання та розвиток вільної, духовно багатой, життєлюбної, талановитої, активної й ініціативної людини, яка володіє знаннями про природу, людину та суспільство, готова до творчої, креативної діяльності, дотримується принципів моральної поведінки.

ЗАВДАННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 № 2834-IX (зі змінами)

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

військово-патріотичне виховання – наскрізний виховний процес, спрямований на формування у громадян України оборонної свідомості, готовності до національного спротиву, підвищення суспільної значущості та поваги до військової служби, мотивації громадян до набуття ними необхідних компетентностей у сфері безпеки і оборони

громадянська освіта – це сукупність систематизованих знань, умінь, навиків, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, пов'язаних із ідеями демократії та верховенства права, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей

громадянсько-патріотичне виховання – наскрізний виховний процес, спрямований на усвідомлення громадянами України власної відповідальності за розвиток успішної країни та важливості турботи про благо українського народу

національно-патріотичне виховання – наскрізний виховний процес, спрямований на утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського й конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності, територіальної цілісності України

волонтер сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності – фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність, шляхом надання волонтерської допомоги за напрямом утвердження української національної та громадянської ідентичності

громадянська стійкість – здатність особи виявляти свою національну та громадянську ідентичність у повсякденному житті й в умовах негативних зовнішніх впливів

духовно-моральне виховання – наскрізний виховний процес, спрямований на формування та розвиток духовних і моральних цінностей громадян України, закордонних українців, а також іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, на основі суспільно-державних (національних) цінностей України

громадянська компетентність – здатність особи реалізовувати і захищати права та свободи людини і громадянина, відповідально ставитися до обов'язків громадянина, брати активну участь у суспільному житті, підтримувати розвиток демократичного суспільства та утверджувати верховенство права, що виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навиків, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, пов'язаних з ідеями демократії та верховенства права, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, із усвідомленням рівних прав і можливостей

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 № 2834-IX (зі змінами)

Стаття 8. Складові державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності

1. Складовими державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є:

Стаття 9. Особливості національно-патріотичного виховання

1. Метою національно-патріотичного виховання є формування й утвердження української національної та громадянської ідентичності, оборонної свідомості, громадянської стійкості, на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського й конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України.

2. Національно-патріотичне виховання охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства, насамперед, сфери освіти і науки, молодіжну та соціальну сфери, культури і мистецтва, реклами, відновлення та збереження національної пам'яті, краєзнавства, туризму, охорони довкілля, фізичної культури і спорту, профорієнтації на військовій спеціальності, цивільної оборони та цивільного захисту, безпеки і оборони України, зв'язків із закордонними українцями.

Основними складовими національно-патріотичного виховання є:

- 1) громадянсько-патріотичне виховання;
- 2) духовно-моральне виховання;
- 3) співпраця із закордонними українцями

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 № 2834-IX (зі змінами)

3. Національно-патріотичне виховання стосується громадян України і закордонних українців усіх вікових груп та здійснюється шляхом:

- ✓ популяризації суспільно-державних (національних) цінностей України;
- ✓ здійснення заходів із формування оборонної свідомості та громадянської стійкості;
- ✓ організації та здійснення виховних і просвітницьких заходів;
- ✓ залучення громадян України, насамперед, дітей та молоді, до участі в заходах національно-патріотичного спрямування;
- ✓ залучення ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, учасників Революції Гідності до здійснення заходів національно-патріотичного виховання
- ✓ поширення знань про видатних особистостей українського державотворення;
- ✓ залучення інститутів громадянського суспільства до виконання завдань національно-патріотичного виховання;
- ✓ формування навиків критичного мислення, медіаграмотності та запобігання поширенню недостовірної інформації;
- ✓ залучення закордонних українців до збереження і популяризації української мови, культури, а також формування та збереження національної ідентичності

СПОСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

4. Громадянсько-патріотичне виховання здійснюється за такими напрямками:

- ✓ формування та утвердження в суспільстві патріотичної свідомості, любові до України, поваги до державних символів та державної мови;
- ✓ залучення громадян до активної участі в громадському житті;
- ✓ популяризація історії України, зокрема боротьби українського народу за самовизначення і творення власної держави, етапів державотворення та борців за незалежність і територіальну цілісність України, а також українців, досягнення яких увійшли до світової історії;
- ✓ ознайомлення громадян, насамперед, дітей та молоді, із засадами функціонування держави, сприяння вивченню Конституції України та законів України;
- ✓ інформування громадян України про важливість здорового способу життя, відповідального ставлення до свого здоров'я, навчання навикам безпеки життєдіяльності;
- ✓ запобігання проявам негативної поведінки, злочинності, наркоманії, алкоголізму, насамперед, серед дітей та молоді;
- ✓ популяризація та збереження культурної спадщини та культурних цінностей України;
- ✓ формування сприйняття державної мови як національної цінності та важливого атрибута національної ідентичності.

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

5. Духовно-моральне виховання здійснюється за такими напрямками:

- ✓ популяризація та поширення україномовного культурного продукту;
- ✓ сприяння утвердженню сімейних цінностей та активне залучення сім'ї до національно-патріотичного виховання;
- ✓ формування лідерських компетентностей, особистої психологічної та духовної стійкості, проактивної життєвої позиції і усвідомленої громадянської відповідальності;
- ✓ визначення ціннісних засад та етичних стандартів професійної діяльності, що передбачають сумлінне ставлення до виконання своїх обов'язків і запобігання корупції та зловживанню повноваженнями;
- ✓ популяризація та збереження культурної спадщини та культурних цінностей України;
- ✓ дбайливе ставлення до довкілля та природних ресурсів держави;
- ✓ вшанування видатних особистостей українського державотворення, ветеранів України, героїв, які полягли в боротьбі за захист незалежності та територіальної цілісності України;
- ✓ залучення закордонних українців до збереження і популяризації української мови, культури, а також формування та збереження національної ідентичності.

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

СИСТЕМА ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ, ЩО МАЮТЬ ФОРМУВАТИСЯ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

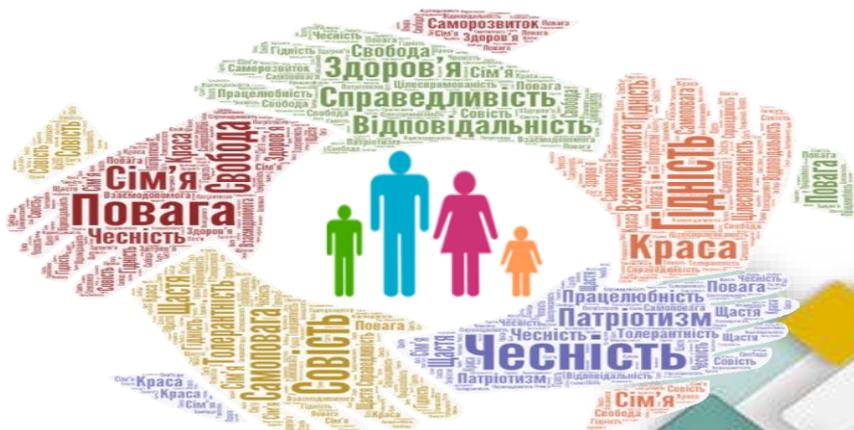
МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ

гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ

свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність

У центрі освітнього процесу має перебувати виховання в учнів відповідальності за себе, добробут своєї країни

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641»

Метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності.

Мета національно-патріотичного виховання реалізується через **систему виховних завдань**:

утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України

спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму

підвищення престижу військової служби, а, звідси, – культивування ставлення до військово-службовця як до захисника України, героя

усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю

розвиток духовності й моральності у суспільстві, утвердження традиційних сімейних цінностей

утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства

формування мовленнєвої культури

виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки

формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій

культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, відповідального ставлення до природи

виховання екологічної культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, почуття відповідальності за неї, як за національне багатство, основи життя на землі

сприяння набуттю патріотичного досвіду, на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів

2. Принципи національно-патріотичного виховання

Національно-патріотичне виховання спирається на загальнопедагогічні принципи виховання, такі як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, урахування вікових та індивідуальних особливостей. Водночас, національно-патріотичне виховання має власні принципи, що відображають його специфіку. Серед них:

✓ *принцип національної спрямованості*, що обумовлює формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, природи, українського народу, шанобливого ставлення до його культури, історії, традицій; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави

✓ *принцип самоактивності й саморегуляції* забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках

✓ *принцип полікультурності* обумовлює інтегрованість української культури до європейського та світового простору, створення для цього необхідних передумов: формування відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської

✓ *принцип соціальної відповідності* обумовлює потребу узгодження змісту й методів національно-патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, у якій організовується виховний процес, і має на меті виховання в дітей і молоді готовності до захисту України та ефективного розв'язання життєвих проблем на основі сформованих цінностей

✓ *принцип культуровідповідності* задля формування базової культури особистості на основі набутого морально-етичного досвіду людства

✓ *принцип історичної і соціальної пам'яті* спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності

✓ *принцип міжпоколінної наступності*, що зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

Формування національної свідомості й відповідальності за долю України

Виховання любові до рідної землі, її історії, відновлення та збереження історичної пам'яті

Виховання бережливого ставлення до національного багатства країни, мови, культури, традицій

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Закон України від 13.12.2022 № 2834-ІХ
«Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»
(<http://surl.li/ezimmr>)

Указ Президента України від 16.03.2022 №143/2022
«Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України»
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143/2022#Text>)

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.03.2023 № 269-р
«Про затвердження плану заходів з відзначення подвигів ветеранів війни, проявлених під час захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України, на період 2023-2026 років»

Лист Міністерства освіти і науки України від 19.07.2024 № 1/12981-24
«Про відзначення Дня пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України»

РЕКОМЕНДОВАНІ ДІЇ ТА ФОРМИ РОБОТИ

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

Формування у зростаючої особистості готовності до захисту України, відповідно до інтересів держави

Розвиток бажання у здобувачів освіти здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України

Формування психологічної та фізичної, морально-духовної готовності до служби в Збройних Силах

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Закон України «Про основи національного спротиву» від 16.07.2021 № 1702-IX

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>)

Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2018 № 845 «Деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання»

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845-2018-%D0%BF#Text>)

Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1443 «Про затвердження Порядку організації та здійснення загальновійськової підготовки громадян України до національного спротиву»

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1443-2021-%D0%BF#Text>)

Постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2025 № 478 «Про функціонування центрів підготовки громадян до національного спротиву»

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/478-2025-%D0%BF#Text>)

РЕКОМЕНДОВАНІ ДІЇ ТА ФОРМИ РОБОТИ

ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

Виховання поваги до Конституції, законів України, державних символів України

Прищеплення поваги до прав і свобод громадянина, розвиток громадянської компетентності та активної позиції

Залучення учнівської молоді до участі у добродійних акціях і розвитку волонтерського руху

Виховання громадянського обов'язку перед Україною, суспільством: формування політичної та правової культури особистості

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.09.2023 № 850-р «Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року» (<https://salo.li/C4a2638>)

Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.02.2024 № 131 «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції громадянської освіти в Україні» (<https://salo.li/d955A82>)

Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.02.2024 № 141 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації діяльності центрів національно-патріотичного виховання» (<https://salo.li/cD35fac>)

РЕКОМЕНДОВАНІ ДІЇ ТА ФОРМИ РОБОТИ

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Духовно-моральне виховання – наскрізний виховний процес, спрямований на формування та розвиток духовних і моральних цінностей громадян України, «закордонних українців», а також іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, на основі суспільно-державних (національних) цінностей України

Розвиток в особистості ціннісного ставлення до світу, людей та самого себе

Формування почуття власної гідності, честі, свободи, рівності, працелюбності, самодисципліни

Формування духовної сфери (особистісного світогляду та самосвідомості)

Виховання потреби самостійно здобувати знання та готовності до застосування знань, умінь у практичній діяльності

Формування моральної культури особистості, засвоєння моральних норм, принципів, категорій, ідеалів суспільства на рівні власних переконань

Становлення етики міжетнічних відносин та культури міжнародних стосунків

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX
«Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»
(<http://surl.li/ezimmr>)

РЕКОМЕНДОВАНІ ДІЇ ТА ФОРМИ РОБОТИ

ПЕДАГОГІЧНІ ЦІКАВИНКИ

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

1. «Військово-патріотичне виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації» URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732074>
2. «Виховання громадянина-патріота: моделі соціального партнерства: методичний посібник» URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729049>
3. Добірка роликів для використання в освітньому процесі «Революція Гідності. Сучасна війна». URL: <http://surl.li/tzwne>
4. Документальний фільм «Нескорені». URL: <http://surl.li/tzwng>
5. Інформаційні матеріали до Дня пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України. URL: <http://surl.li/tzwmm>
6. Матеріали освітнього проекту «Діалоги про війну» що містить три відеорозмови учениці із ветеранами сучасної російсько-української війни на теми: «Що таке війна?», «Чому Росія прагне захопити Україну?» та «Що таке сучасна російсько-українська війна?». URL: <http://surl.li/tzwna>
7. Матеріали рубрики «Повномасштабне вторгнення Росії в Україну: історичний контекст». URL: <http://surl.li/tzwnz>
8. «Методика військово-патріотичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти: методичні рекомендації» URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732066>
9. Серія короткометражних документальних фільмів «Жінки, які загинули за Україну». URL: <http://surl.li/tzwni>

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

1. Ахтем Сеітаблаєв та його рідний Крим. URL: <https://youtu.be/hYSod5qzD2A>
2. Українські перемоги: 14 історій успіху. URL: <https://cutt.ly/6FokteO>
3. Росія вбиває: українські діячі – жертви війни. URL: <https://cutt.ly/yFogNe6>
4. Буча. URL: <https://cutt.ly/MFoulex>
5. Волноваха. URL: <https://cutt.ly/sFoumik>
6. Ізюм. URL: <https://cutt.ly/LFouUeZ>
7. Ірпінь. URL: <https://cutt.ly/mFouS5m>
8. Маріуполь. URL: <https://cutt.ly/IFoiulH>
9. Охтирка. URL: <https://cutt.ly/3FoifUY>
10. Суми. URL: <https://cutt.ly/WFoi3Qw>
11. Чернігів. URL: <https://cutt.ly/zGur19n>
12. Бородянка. URL: <https://cutt.ly/JGutpLQ>
13. Тростянець. URL: <https://cutt.ly/8GutPe7>
14. Гостомель. URL: <https://cutt.ly/aGuyrHQ>
15. Точка неповернення: 20 лютого в історії Революції Гідності. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=agm-gS0E6Xg>
16. Крути 1918 /художній фільм/. URL: <https://cutt.ly/yjRaMzn>
17. Українська революція. Втрачена держава (2007). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MLvW0IR61yo> (частина I); URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rS0Y40EMdAI&t=16s> (частина II).

ПЕДАГОГІЧНІ ЦІКАВИНКИ

ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

1. Вистояли – переможемо: до річниці повномасштабного вторгнення РФ в Україну. URL: <https://salو.li/cb43e23>
2. Сайт «Пластова банка». URL: <https://plastovabanka.org.ua/>
3. Сайт «Розвиток дитини». URL: <https://salو.li/F36c0fd>
4. Співаник Українського Лицаря/ Кногозбірня юнацького виховника, ч.9. - Львів : Видавництво «Свічадо», 2016. 216 с. URL: <https://salو.li/802Af24>
5. Роль історії та української мови і літератури у відновленні національної пам'яті. URL: <https://salو.li/DA97Ae8>
6. Українська гельсінська група у схемах і персоналіях. URL: <https://salو.li/b3dD427>
7. Формування національної ідентичності та патріотизму проектами Українського інституту національної пам'яті. URL: <https://salو.li/bb1e910>

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

1. Інноваційні підходи до викладання християнської етики у закладі загальної середньої освіти: з досвіду роботи Михайла Царука / уклад. О. Жосан. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2022. – 28 с.
2. Навчальна програма курсу за вибором «Основи християнської етики. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: https://tsinnosti.com/wpcontent/uploads/2024/11/prohrama_osnovy_hrystyyanskoyi_etyky_5_6_klasy.pdf
3. Навчальна програма курсу за вибором «Основи християнської етики. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: https://tsinnosti.com/wp-content/uploads/2024/11/prohrama_osnovy_hrystyyanskoyi_etyky_7_9_klasy.pdf
4. Навчальна програма курсу за вибором «Основи християнської етики. 10-11 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: https://tsinnosti.com/wp-content/uploads/2024/11/prohrama_osnovy_hrystyyanskoyi_etyky_10_11_klasy.pdf
5. Посібник «Дороговкази. Політика і практика вивчення релігій і нерелігійних світоглядів в інтеркультурній освіті». URL: <https://www.schools-for-democracy.org/biblioteka/posibnyky-rady-yevropy-z-prav-liudyny-ta-aktyvnoi-uchasti-dlia-molodi/dorogovkazi>
6. Духовно-моральне виховання особистості : теорія та практика : науково-методичний посібник / за заг. ред. канд. пед. наук, доцента Л.М. Михайлової. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 250 с.

II. БЕЗПЕКА, ЗДОРОВ'Я ТА ПРЕВЕНЦІЯ РИЗИКІВ

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

**Закон України «Про охорону дитинства»
від 26.04.2021 № 2402-III**

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

дитина – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше

дитинство – період розвитку людини до досягнення повноліття

охорона дитинства – система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав

жорстоке поводження з дитиною – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, насильства за ознакою статі, булінгу (цькування), мобінгу (цькування), а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини

забезпечення найкращих інтересів дитини – дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити

дитина з інвалідністю – дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими порушеннями розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту

Стаття 6. Право на життя та охорону здоров'я

Кожна дитина має право на життя з моменту визначення її живонародженою та життєздатною за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я. Держава гарантує дитині право на охорону здоров'я, безоплатну кваліфіковану медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я, сприяє створенню безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини, раціонального харчування, формуванню навичок здорового способу життя.

Стаття 10. Право на захист від усіх форм насильства

Кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2021 № 2402-III

Стаття 52. Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним.

Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей.

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Лист Міністерства закордонних справ України від 16.11.2023 № 72/14-612-138441 «Щодо офіційного перекладу Конвенції про права дитини»

Стаття 19

1. Держави-учасниці вживають усіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, із боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину.

2. Такі заходи захисту, у випадку необхідності, включають ефективні процедури для розроблення соціальних програм з метою надання необхідної підтримки дитині й особам, які турбуються про неї, а також здійснення інших форм запобігання, виявлення, повідомлення, передачі на розгляд, розслідування, лікування та інших заходів у зв'язку з випадками жорстокого поводження з дитиною, зазначеними вище, а також, у випадку необхідності, для порушення початку судової процедури.

Стаття 27

1. Держави-учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини.

2. Батько (-ки) або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

3. Держави-учасниці відповідно до національних умов і в межах своїх можливостей вживають необхідних заходів щодо надання допомоги батькам та іншим особам, які виховують дітей, у здійсненні цього права і у випадку необхідності надають матеріальну допомогу і підтримують програми, особливо щодо забезпечення дитини харчуванням, одягом і житлом.

4. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів щодо забезпечення відновлення утримання дитини батьками або іншими особами, які відповідають за дитину як всередині Держави-учасниці, так і за кордоном. Зокрема, якщо особа, яка несе фінансову відповідальність за дитину, і дитина проживають в різних державах, Держави-учасниці сприяють приєднанню до міжнародних угод або укладенню таких угод, а також досягненню інших відповідних домовленостей.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА УТВЕРДЖЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Виховання відповідального ставлення до власного здоров'я, здорового способу життя

Формування знань і навиків фізичної культури в житті людини, забезпечення повноцінного фізичного розвитку учнів

Фізичне, духовне та психічне загартування
Створення умов для активного відпочинку учнівської молоді

Формування потреби у безпечній поведінці, протидія та запобігання негативним звичкам, профілактика захворювань

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Лист Міністерства освіти і науки України від 17.03.2022 № 1/3485-22 «Методичні рекомендації щодо проведення бесід з учнями закладів загальної середньої освіти з питань уникнення враження мінами та вибухонебезпечними предметами»

Лист Міністерства освіти і науки України від 22.06.2023 № 172 «Методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації»

Лист Міністерства освіти і науки України від 12.12.2024 № 1/23368-24 «Про організацію та проведення заходів з питань безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу перед початком зимових канікул»

РЕКОМЕНДОВАНІ ДІЇ ТА ФОРМИ РОБОТИ

Виховні заходи з питань мінної небезпеки і вибухонебезпечних предметів та дій у надзвичайних ситуаціях

Уроки інформаційно-просвітницького напрямку (питання харчування, гігієни, режиму дня тощо)

Ранкова гімнастика для активізації організму та підвищення працездатності

Фізкультурні хвилинки під час уроків для зняття втоми та відновлення уваги

Функціонування спортивних секцій та гуртів (футбол, баскетбол, волейбол, атлетика тощо)

Лекторії, бесіди, тренінги із залученням лікарів, дієтологів, психологів тощо

Проведення «Днів здоров'я», конкурсів відеороликів на тему здорового способу життя

Залучення шкільного активу до проведення спортивних заходів, профілактики здорового способу життя

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ

Виховання готовності до активної екологічної та природоохоронної діяльності

Оволодіння знаннями та практичними вміннями раціонального природокористування

Виховання почуття відповідальності за природу як національне багатство

Формування екологічного мислення та екологічної культури

Формування у здобувачів освіти здатності гармонійно співіснувати з природою

Формування у здобувачів освіти здатності до критичної оцінки споживацько-утилітарного ставлення до природи

Формування в учнів навиків здорового способу життя

Опанування знаннями щодо екологічної безпеки людини та способів протистояння негативним проявам

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 № 443-р
«Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року»

<https://surl.li/cdybyd>

РЕКОМЕНДОВАНІ ДІЇ ТА ФОРМИ РОБОТИ

БЕЗПЕКА ДІТЕЙ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Формування культури спілкування в інтернет-мережі

Формування критичного мислення. Навчання інформаційній грамотності

Формування медіакультури у сфері користування інформаційно-комунікаційними технологіями

Формування навиків безпеки в інтернеті та кібербезпеки

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Лист Міністерства освіти і науки України від 10.03.2021 № 1/9-128 «Щодо необхідності проведення додаткових профілактичних заходів в середовищі дітей та підвищення обізнаності батьків»
(<https://surli.cc/dcpvvg>)

Лист Міністерства освіти і науки України від 14.08.2020 № 1/9-436 «Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню)»
(<https://surl.li/dunliq>)

РЕКОМЕНДОВАНІ ДІЇ ТА ФОРМИ РОБОТИ

БЕЗПЕКА ДІТЕЙ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

ПРАВИЛА БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В ІНТЕРНЕТІ

(пам'ятка для учнів)

- ✓ **Ніколи** не давайте приватної інформації про себе (прізвище, номер телефону, адресу, номер закладу загальної середньої освіти) без дозволу батьків
- ✓ **Нікому** не давайте свій пароль, за виключенням дорослих вашої родини
- ✓ **Не відкривайте** листи електронної пошти, файли або Web-сторінки, отримані від людей, яких ви реально не знаєте або не довіряєте
- ✓ **Ніколи** не робіть того, що може коштувати грошей вашій родині, окрім випадків, коли поруч з вами батьки
- ✓ **Не розсилайте** листи з будь-якою інформацією незнайомим людям без їхнього прохання – це сприймається як «спам», і звичайно засмучує користувачів мережі
- ✓ У електронних листах **не застосовуйте** текст, набраний у ВЕРХНЬОМУ РЕГІСТРІ – це сприймається у мережі як крик, і може прикро вразити вашого співрозмовника
- ✓ **Не розсилайте** листи з будь-якою інформацією незнайомим людям без їхнього прохання – це сприймається як «спам», і звичайно засмучує користувачів мережі
- ✓ **Завжди** поведіться у мережі «Інтернет» так, як би ви хотіли, щоб поводитися з вами!
- ✓ Якщо хтось говорить вам, надсилає вам, або ви самі віднайшли у мережі щось, що бентежить вас, **не намагайтеся** розібратися в цьому самостійно. Зверніться до батьків або вчителів – вони знають, що треба робити
- ✓ **Завжди** дотримуйтеся сімейних правил інтернет-безпеки: вони розроблені для того, щоб ви почували себе комфортно та безпечно у мережі «Інтернет»
- ✓ **Завжди** будьте ввічливими у електронному листуванні, і ваші кореспонденти будуть ввічливими з вами
- ✓ **Не надсилайте** у листі інформації великого обсягу (картинки, фотографії тощо) без попередньої домовленості з вашим співрозмовником
- ✓ Зустрічі у реальному житті зі знайомими по інтернет-спілкуванню не є дуже гарною ідеєю, оскільки люди можуть бути дуже різними в електронному спілкуванні і при реальній зустрічі. Якщо ж ви все ж хочете зустрітися з ними, **повідомте про це батьків**

Якщо ви і ваші друзі потрапили у загрозову ситуацію в інтернеті, то для отримання інформаційних, психологічних, правових консультацій можна звернутися на **Національну дитячу «гарячу лінію» за телефоном 0 800 500 225 або 116 111 (безкоштовно) у межах України.**

Варто пам'ятати! Спілкування в «мережі» Інтернеті не є вашим обов'язком, тому якщо вам це більше не подобається або вас лякають ваші інтернет-друзі, то лише вимкніть комп'ютер і не повертайтеся більше до спілкування онлайн!

БЕЗПЕКА ДІТЕЙ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

ЗАХИСТ ДІТЕЙ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЛЯ В ІНТЕРНЕТІ: ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ «STOP SEXTING»

Сексуальне насилля онлайн – один із викликів, що стоїть перед батьками та педагогами. Діти можуть стикатись із сексуальним насиллям в Інтернеті у формах секстингу, кібергрумінгу та сексторшену

Секстинг – це надсилання інтимних фото чи відео з використанням сучасних засобів зв'язку. Діти можуть надсилати такі матеріали як знайомим, так і не знайомим їм у реальному житті людям. Матеріали подібних переписок можуть бути оприлюднені, що часто призводить до кібербулінгу та цькування дитини у школі

Сексторшен – налагодження довірливих стосунків із дитиною в Інтернеті з метою отримання приватних матеріалів, шантажування та вимагання додаткових матеріалів або грошей

Кібергрумінг – це процес комунікації із дитиною в Інтернеті, під час якого злочинці налагоджують довірливі стосунки з дитиною з метою сексуального насильства над нею у реальному житті чи онлайн. Вони можуть змушувати дітей виконувати певні сексуальні дії перед камерою. Злочинці свідомо будують своє спілкування з дитиною так, аби викликати в неї теплі почуття та довіру, показати, що вона цінна та унікальна. Вони можуть прикидатися однолітками дитини, пропонувати роботу моделлю, дарувати подарунки тощо.

**ПРОСВІТНИЦЬКА
РОБОТА ЩОДО
УНЕМОЖЛИВЛЕННЯ
СЕКСУАЛЬНОГО
НАСИЛЛЯ ОНЛАЙН**

**ЯКЩО ДИТИНА СТАЛА ЖЕРТВОЮ
СЕКСТИНГУ, КІБЕРГРУМІНГУ ЧИ
СЕКСТОРШЕНУ, НЕОБХІДНО
ЗВЕРНУТИСЯ ДО ПОЛІЦІЇ!!!**

Освітній проєкт «STOP SEXTING» за підтримки Міністерства освіти і науки України, Мінцифри та Уповноваженого Президента України з прав дитини створили навчальні матеріали для батьків і педагогів щодо упередження та протидії сексуальному насиллю в Інтернеті:

- Довідкові матеріали для проведення заняття «Моя перша подорож безпечним онлайн-простором» для дітей 4-6 років (<https://surl.li/xvzakkk>)
- Урок «Моя суперсила – безпека в Інтернеті» для 1-2 класу (<https://surl.li/rgrqdm>)
- Урок «Не_ведусь: ми – герої безпеки в Інтернеті» для 3-4 класу (<https://surl.li/jgblux>)
- Урок «Не_ведусь» для 5-6 класів (<https://surl.li/cc/gnducp>)
- Квест «Не_ведусь» для 7-8 класів (<https://surl.li/jufmzo>)
- Урок «(Не)дитячі стосунки онлайн» для 7-11 класів (<https://surl.li/hqzbaq>)
- Урок «Інтимні селфі в інтернеті» для 7-11 класів (<https://surl.li/pzgjod>)
  - Квест «Не ведусь» для 9-11 класів (<https://surl.li/xunsgt>)
  - Посібники з онлайн-безпеки (<https://surl.li/bikcyk>)
    - Корисні матеріали для освітян та батьків з онлайн-безпеки (<https://surl.li/yswbqb>)

Інформаційна сторінка Міністерства освіти і науки України <https://mon.gov.ua/osvita-2/pozashkilna-osvita/vikhovna-robota-ta-zakhist-prav-ditini/bezpeka-ditey-v-interneti>

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ТА БУЛІНГ

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

(стаття 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>)

Закон України від 20.06.2012 № 4988-VI «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства»
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4988-17#n2>)

Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми»
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>)

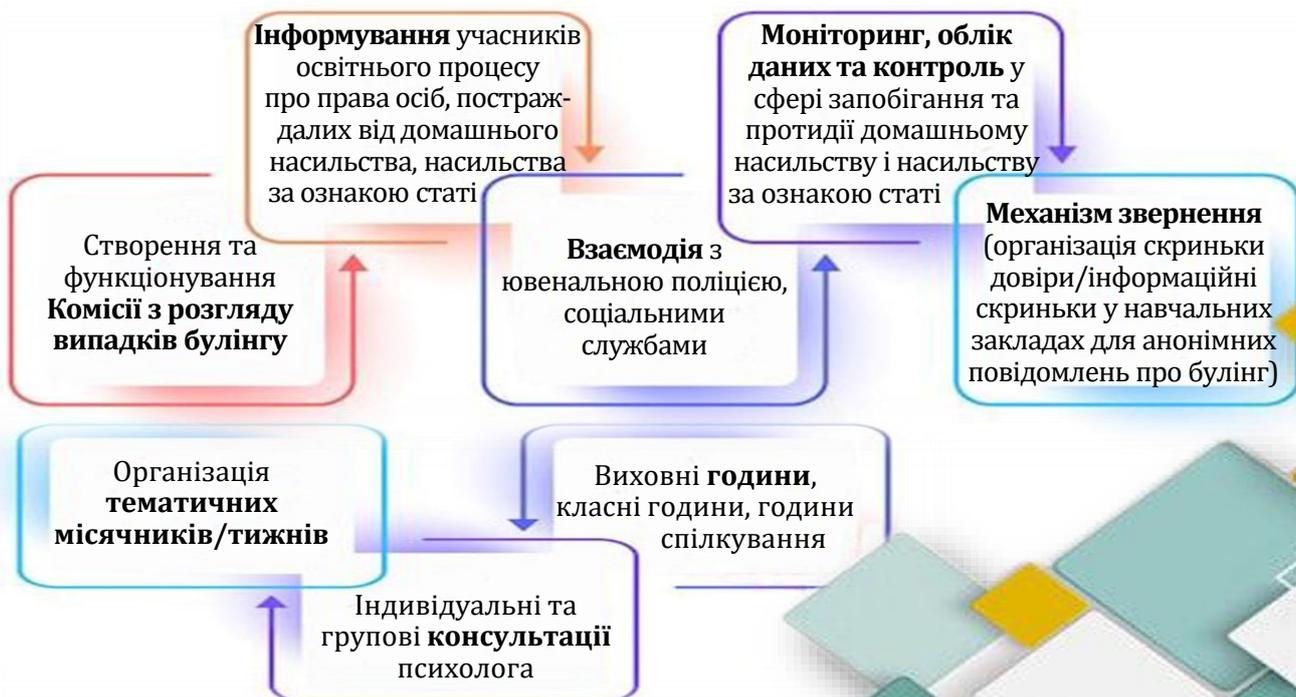
Указ Президента України «Про Національну стратегію у сфері прав людини»
від 24.03.2021 № 119/2021 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>)

Конвенція про права дитини (ратифіковано Постановою Верховної Ради України
№ 789-XII від 27.02.91) (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text)

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.10.2018 № 1047 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами» (<http://surl.li/bcpey>)

Лист Міністерства освіти і науки України від 30.05.2022 № 1/5735-22 «Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні» (<https://surl.lt/htokpy>)

РЕКОМЕНДОВАНІ ДІЇ ТА ФОРМИ РОБОТИ

ПРЕВЕНТИВНЕ ВИХОВАННЯ

Превентивне виховання – система попереджувальних дій, спрямованих на те, щоби допомогти людині успішно адаптуватися в суспільстві та обрати здоровий, безпечний, соціально відповідальний спосіб життя.

Головна мета полягає у всебічному розвитку особистості (фізичному, психічному, духовному, соціальному) та формуванні у неї соціальної компетентності, високих моральних рис і відповідальності за свою поведінку та життєвий вибір.

Попередження та профілактика

формування у молоді негативних звичок, рис характеру, відхилень у поведінці (девіантної, асоціальної)

Запобігання

розвитку різних форм асоціальної, аморальної чи небезпечної поведінки (правопорушення, алкоголізм, наркоманія, тютюнопаління, насилля, суїцидальні прояви, тощо)

Формування

в особистості «іммунітету» до негативних впливів соціального середовища

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Лист Міністерства освіти і науки України від 13.05.2022 № 1/5119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні» (<https://surl.li/kaixmm>)

РЕКОМЕНДОВАНІ ДІЇ ТА ФОРМИ РОБОТИ

Тематичні діалоги
(обговорення питань правової відповідальності, протидії шкідливим звичкам (алкоголь, наркотики тощо))

Рольові та ділові ігри (інсценування ситуацій, пов'язаних із порушенням прав людини, асоціальною поведінкою тощо)

Розробка буклетів із контактами служб допомоги (психологічних, юридичних) та порадами щодо безпеки

Тренінгові заняття присвячені формуванню навиків здорового способу життя та першої домедичної допомоги

Індивідуальні та групові консультації психолога (робота з учнями, які мають проблеми у поведінці або соціалізації)

Зустрічі з представниками правоохоронних органів та юристами (бесіди про кримінальну та адміністративну відповідальність)

Семінари-практикуми з психологами та медичними працівниками (обговорення наслідків ігроманії, наркоманії, алкоголізму тощо)

Просвітницька робота з батьками (надання інформації про ознаки девіантної поведінки дитини, профілактику насильства тощо)

ПЕДАГОГІЧНІ ЦІКАВИНКИ

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА УТВЕРДЖЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

1. Брошура «Твоя сила. Практикум для дітей та підлітків» (автор Світлана Ройз). URL: <http://surl.li/kplqj>
2. Брошура «Ментальне здоров'я дітей під час війни: поради батькам та опікунам». URL: https://osvita.od.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/mentalne-zdorovyva-ditej-pid-chas-vijny_print-1.pdf
3. Посібник «Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни» (матеріали для вчителів, соціальних педагогів та психологів). URL: <https://drive.google.com/file/d/1r0qbJVj-IXfSjLtvzvJDeicK5YFI6wZL/view>).
4. Поради від експертів ЮНІСЕФ «Як підтримати дітей у стресових ситуаціях». URL: <http://surl.li/bwgof>
5. Методичний посібник «Формування навичок безпечної поведінки дітей» (частина 1). URL: <http://surl.li/qznio>
6. Методичний посібник «Формування навичок безпечної поведінки дітей» (частина 2). URL: <http://surl.li/qznjb>
7. Матеріали з мінної безпеки для учнів 1-4-х та 5-11-х класів – сайт ЮНІСЕФ (СПІЛЬНО). URL: <http://surl.li/kvmkn>
8. Посібник з розвитку напряму надання допомоги у відмові від куріння на рівні громади. URL: <https://surl.lt/hxaakq>

ПРЕВЕНТИВНЕ ВИХОВАННЯ

1. Брошура «Як захистити себе від онлайн-грумінгу». URL: <https://spilnoteka.org/broshura-yak-zahystytysya-vid-onlajn-grumingu/>
2. Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації однолітків: навч.-метод. посіб. / Андреевкова В.Л., Левченко К.Б., Матвійчук М.М., Мотиліук М.О. – Друге вид., переробл. і доповн. Київ, 2024 – ФОП БУРЯ О.Д. 132 с. URL: <https://surl.lt/tjykgk>
3. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник / Андреевкова В.Л., Байдик В.В., Войцяк Т.В., Калашник О.А. та ін. – К.: ФОП Нічога С.О. – 2020. – 196 с. URL: <https://surl.li/jvvbxw>
4. Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення / Методичні рекомендації. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2017. 76 с. URL: <https://surl.li/tktvho>
5. Превентивна педагогіка : навчальний посібник / Оржеховська В.М., Пилипенко О.І. Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2007. 120 с.
6. Портал превентивної освіти. URL: <https://surl.lu/dylrjc>
7. Профілактика деструктивної поведінки підлітків (Т. Журавель & Ю. Удовенко, ред.). Видавництво ФО-П Буря О.Д. – Київ, 2022 – 144 с. URL: <https://surl.lt/hwfwlv>

ПЕДАГОГІЧНІ ЦІКАВИНКИ

БЕЗПЕКА ДІТЕЙ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

1. Безпека дітей в цифровому середовищі. Новітні загрози та їх наслідки.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hriCn-909os>
2. Безпека дітей в інформаційному просторі під час освітнього процесу: виховні аспекти. URL: https://youtu.be/K5EUk-uhC_s
3. Безпека дітей в інтернеті (освітній серіал для батьків).
URL: https://www.youtube.com/watch?v=mbn8Cjw3O_o&feature=youtu.be
4. Вирішення конфліктів в освітньому середовищі із застосуванням примирних процедур в онлайн-форматі / Андрєєнкова В.Л.. Мотилук М.О. Київ. 2023. 44 с.
URL: <https://surl.li/sichis>
5. Діти в інтернеті: загрози, які чекають підлітків, правила безпеки в мережі, способи контролю для батьків. URL: <https://cutt.ly/dVmpSrH>
6. Онлайн: навчально-методичний посібник / Черних О.О. Київ: ВАІТЕ, 2020. 108 с.
7. Оновлене видання навчально-методичного посібника «Керівництво із соціально педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в інтернеті». URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/f/483533.pdf>
8. Пам'ятка для батьків: «Діти. Інтернет. Мобільний зв'язок».
URL: <https://cutt.ly/PCWkdI2>
9. Поради, як говорити з дітьми про безпеку онлайн. URL: <https://salo.li/d09F9B6>
10. Профілактика булінгу. Безпека в інтернеті. URL: <http://surl.li/ebcaez>
11. Про кібербулінг для підлітків. Серія 1 – Що таке кібербулінг?
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5eELHySnFho>
12. Про кібербулінг для підлітків. Серія 2 – Як відбувається кібербулінг?
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CSQKhR7VHOE>
13. Про кібербулінг для підлітків. Серія 3 – Що робити жертві кібербулінгу?
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Mlh4tN64IPs>
14. Про кібербулінг для підлітків. Серія 4 – Як допомогти другу-жертві?
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vQZPtAMQTdg>
15. Як говорити про російсько-українську війну в школі. Уроки стійкості, боротьби та перемог». URL: <http://surl.li/ulzlm>

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ

1. Збережи довкілля (пісня). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=42PFQr3eg7g>
2. Пісні для дітей українською / «Природу бережи».
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HDvNW12AqCg>
3. Пісня «Моя земля». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ql4iRWMuIY>
4. Відеоролик «Кожна краплина має значення». URL: <https://youtu.be/o1Wb2RqQNQc>
5. Сортування сміття, багаторазові посуд та пакети. URL: <https://surl.lt/dsfbnt>
6. Соціальний ролик про сортування сміття. URL: <https://surl.li/mtjczq>
7. Складна система сортування сміття заради чистого довкілля.
URL: <https://surl.li/mahmfo>
8. Небезпечні батарейки. Утилізація та загроза суспільству. URL: <https://surl.li/tarjps>
9. Сортировка мусора TEST.
URL: <https://surl.li/iwruuk>

ПЕДАГОГІЧНІ ЦІКАВИНКИ

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ТА БУЛІНГ

1. Впровадження моделі «Школа вільна від насильства» в закладах освіти / Андрєєнкова В.Л., Бондар В.І., Войцях Т.В. та ін. – Київ. – 2023. – 160 с.
URL: <https://la-strada.org.ua/download/posibnyk-vprovadzheniya-modeli>
2. Дитинство без насильства – у рамках акції «16 днів без насильства».
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=geWEWvt5dxU>
3. Запобігання та протидія домашньому насильству над дітьми та молоддю (пам'ятка-довідник). URL: <http://surl.li/ulzjx>
4. Захист прав дітей в Україні з урахуванням міжнародних договорів з питань сімейного права. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_19188
5. Домашнє насильство: діти між двох вогнів. URL: <http://surl.li/uhnjit>
6. Конфлікти в освітньому середовищі: діагностика та практика вирішення : навчально-методичний посібник. / Гарькавець С.О., Волченко Л.П. – Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 91 с.
7. Костенко Т., Курінна В. Збірник технік та ігор «Психологічний рюкзачок» / Т. Костенко, В. Курінна. – Київ : ГО «ДОККУ», 2023. 32 с.
8. Протидія домашньому насильству. URL: <http://surl.li/umspn>
9. Психологічний супровід формування демократичних засад та профілактики і розв'язання конфліктів у закладі освіти / авт. кол.: В.М. Горленко, І.В. Марухина, В.Г. Панок, В.В. Предко, В.В. Рибалка, Д.Д. Романовська, Н.В. Сосновенко; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : Ніка-Центр, 2021. 168 с.
URL: <https://salo.li/163a750>.
10. ЯК ТИ? Уроки з психології для школярів (10-14 років) : навч.-метод. посіб. для педагогів і психологів / Алексєєва О., Антощенко Я., Базима Н., Беженова С., Бесчастна Л., Віницька М., Гондюл І., Гольцева І., Дорошенко Н., Задорожна Н., Марченко Л., Мирошниченко У., Падій О., Попельницька О., Савицька Н., Сербайло К., Ситник Н., Тараріна О., Хмелева-Токарева О., Цимбал С., Шевченко Ю. Київ, 2024. 347 с. (у рамках антибулінгової програми)
11. Домашнє насильство: відповіді на поширені запитання.
URL: https://www.youtube.com/watch?v=NQ8_SLeOVw4
12. Домашнє насильство: як захистити себе та розпізнати жертву, 120/80.
URL: https://www.youtube.com/watch?v=wzK_if6E5mo
13. Подбати про себе. Як допомогти собі або іншій людині пережити насильство?
URL: https://www.youtube.com/watch?v=FWvi_WE901U
14. Домашнє насильство: юридичні права постраждалих.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fsH4G1QzAcs>
15. Протидія домашньому насильству. URL: <https://surl.li/hqtfug>
16. Матеріали до всеукраїнської акції «16 днів проти насильства».
URL: <https://surl.li/cdqigk>
17. Проведення активностей у рамках кампанії «16 днів проти насильства»: корисні ресурси. URL: <https://surl.li/oybors>
18. 16 днів проти насильства: плакати для завантаження (безкоштовно)
URL: <https://surl.li/pltffy>
URL: <https://surl.li/ijsmrb>
19. Інформаційні матеріали до Всеукраїнської акції «16 днів проти насильства».
URL: <https://surl.li/cspapi>

ІІІ. ДЕМОКРАТИЧНА КУЛЬТУРА, ПАРТНЕРСТВО ТА ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

ДЕМОКРАТИЧНА КУЛЬТУРА

Демократична культура – це система цілеспрямованих освітніх та виховних впливів, а також спеціально організоване середовище (шкільний клімат), що забезпечує засвоєння учнями демократичних цінностей, формування необхідних громадянських компетентностей, навиків критичного мислення та активної, відповідальної участі в житті шкільної спільноти та суспільства. Основою, на якій будується вся взаємодія та партнерство в освітньому середовищі є **принципи демократичної культури**:

Упроваджуючи демократичну культуру у закладі освіти, потрібно усвідомлювати **роль кожного учасника освітнього процесу та можливі форми взаємодії в ній.**

Практично, демократична культура втілюється в освітньому процесі через певні **механізми взаємодії та співпраці**, зокрема:

Отже, розвиток демократичної культури у здобувачів освіти є передумовою для формування відповідальних, активних та свідомих громадян, здатних брати участь у житті суспільства, що сприяє засвоєнню ними ключових цінностей демократії, таких як повага до прав людини, верховенство права, толерантність, а також привчає критично мислити та приймати обґрунтовані рішення. Засобами залучення до шкільного самоврядування, дискусій та проектів, що відображають демократичні процеси, учні набувають необхідних навиків: ефективного спілкування, ведення конструктивного діалогу, досягнення консенсусу та мирного вирішення конфліктів. Це готує учнів до успішної інтеграції в демократичне суспільство, де кожен голос має значення.

Окрім того, виховання демократичної культури має вирішальне значення для зміцнення громадянської стійкості та запобігання проявам авторитаризму, нетерпимості та маніпуляцій. Учні, які розуміють механізми демократії та цінують свої права і свободи, стають активними учасниками побудови правової та соціально справедливої держави.

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА

Педагогіка партнерства – це перехід від педагогіки вимог до педагогіки відносин: не забороняти, а спрямовувати; не управляти, а співкерувати; не примушувати, а переконувати; не командувати, а організовувати; не обмежувати, а надавати свободу вибору.

Комунікація, що дає можливість оперативно реагувати на будь-які зміни та проблеми

Філософія спільного розвитку, заснована на довірі, взаємоповазі та спільному розумінні цілей виховання і навчання

Рівність, діалог, співпраця, відповідальність: учень – учитель, учитель – батьки, учень – батьки

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII «Про освіту» (стаття 55 «Права та обов'язки батьків здобувачів освіти»)

Закон України від 26.04.2001 № 2402-III «Про охорону дитинства» (стаття 12 «Права, обов'язки та відповідальність батьків за виховання та розвиток дитини»)

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (стаття 1179 «Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою»)

Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (стаття 184 «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей»)

Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (стаття 166 «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування»)

Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III (стаття 150 «Обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини», стаття 164 «Підстави позбавлення батьківських прав»)

РЕКОМЕНДОВАНІ ДІЇ ТА ФОРМИ РОБОТИ

Усебічна допомога й участь батьків в організації та проведенні свят, тематичних і позанавчальних заходів

Спільне святкування визначних подій і свят, що мають важливе значення для шкільного життя учнів та закладу освіти

Відвідування батьками позанавчальних заходів, уроків, надання можливостей побачити освітній процес, поспілкуватися з педагогами

Створення чатів чи груп у соціальних мережах та месенджерах

«Круглі столи», дискусійні платформи для обговорення актуальних шкільних проблем

Запрошення батьків із певним професійним досвідом чи хобі для проведення майстер-класів, профорієнтаційних бесід тощо

Зворотній зв'язок від учнів та батьків щодо якості освітніх послуг, пропозицій щодо їх покращення

Створення інклюзивного середовища для підтримки дітей з особливими освітніми потребами

Педагогіка партнерства реалізується за умови тісної співпраці між учителями, учнями та їхніми батьками.

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

**Закон України «Про повну загальну середню освіту»
від 16.01.2020 № 463-IX**

Стаття 30. Батьківське самоврядування закладу освіти

1. У закладах освіти та їх структурних підрозділах може діяти батьківське самоврядування. Батьківське самоврядування здійснюється батьками учнів як безпосередньо, так і через органи батьківського самоврядування, з метою захисту прав та інтересів учнів, організації їх дозвілля та оздоровлення, громадського нагляду (контролю) в межах повноважень, визначених цим Законом та статутом закладу освіти.

2. Батьки мають право утворювати різні органи батьківського самоврядування (в межах класу, закладу освіти, за інтересами тощо).

3. Батьки можуть розглядати будь-які питання і приймати рішення, крім тих, що належать до компетенції інших органів управління чи органів громадського самоврядування закладу освіти.

4. Рішення органу батьківського самоврядування виконується батьками виключно на добровільних засадах. Рішення органу батьківського самоврядування з питань організації освітнього процесу та/або діяльності закладу освіти можуть бути реалізовані виключно за рішенням керівника закладу освіти, якщо таке рішення не суперечить законодавству. Рішення, заходи та форми батьківського самоврядування не повинні призводити до надання іншим учасникам освітнього процесу привілеїв чи обмежень за будь-якою ознакою, порушувати їхні права та/або законні інтереси, а також не можуть бути підставою для прийняття управлінських рішень, що не відповідають законодавству.

5. Органи батьківського самоврядування мають право, але не зобов'язані оформляти свої рішення відповідними протоколами.

6. Працівники закладів освіти не мають права втручатися в діяльність батьківського самоврядування, а також збирати чи зберігати протоколи засідань органів батьківського самоврядування.

Педагогіка партнерства базується на **принципах**:

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX

Стаття 28. Учні́вське самоврядування

1. ...Учні́вське самоврядування здійснюється учнями безпосередньо і через органи учні́вського самоврядування.

Учні мають рівні права на участь в учні́вському самоврядуванні, зокрема на участь у роботі дорадчих (консультативних із певних питань), робочих (робочих групах тощо) та інших органів учні́вського самоврядування, а також вільно обирати та бути обраними до виборних органів учні́вського самоврядування

2. Учні́вське самоврядування може діяти на рівні класу, пансіону (за наявності) та іншого структурного підрозділу закладу освіти.

Органи учні́вського самоврядування утворюються за ініціативою учнів та можуть бути одноособовими, колегіальними, а також можуть мати різноманітні форми і назви

3. Керівник закладу освіти сприяє та створює умови для діяльності органів учні́вського самоврядування

4. Інші учасники освітнього процесу не повинні перешкоджати і втручатися в діяльність органів учні́вського самоврядування

5. З питань захисту честі, гідності та/або прав учнів закладу освіти керівник учні́вського самоврядування має право на невідкладний прийом керівником закладу освіти. Керівник закладу освіти зобов'язаний розглянути усну чи письмову вимогу керівника учні́вського самоврядування про усунення порушень ...

6. Органи учні́вського самоврядування мають право:

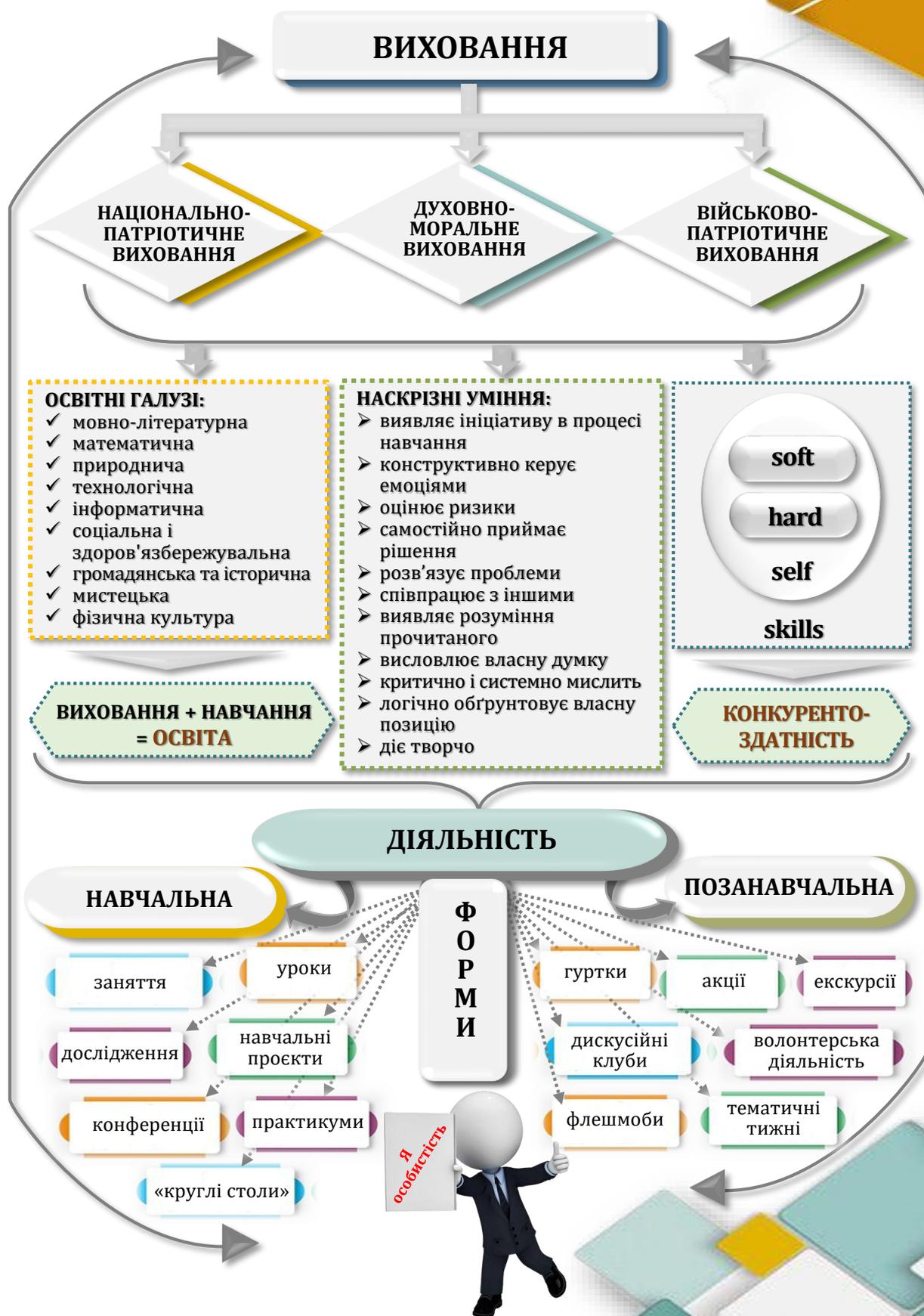
- ✓ брати участь в обговоренні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування;
- ✓ проводити, за погодженням з керівником закладу освіти, організаційні, просвітницькі, наукові, спортивні, оздоровчі та інші заходи та/або ініціювати їх проведення перед керівництвом закладу освіти;
- ✓ брати участь у заходах (процесах) із забезпечення якості освіти, відповідно до процедур внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- ✓ захищати права та інтереси учнів, які здобувають освіту у цьому закладі освіти;
- ✓ вносити пропозиції та/або брати участь у розробленні та/або обговоренні плану роботи закладу освіти, змісту освітніх і навчальних програм;
- ✓ через своїх представників брати участь у засіданнях педагогічної ради з усіх питань, що стосуються організації та реалізації освітнього процесу.

7. Діяльність органів учні́вського самоврядування не повинна призводити до порушення законодавства, установчих документів закладу освіти, правил внутрішнього розпорядку, прав та законних інтересів інших учасників освітнього процесу.

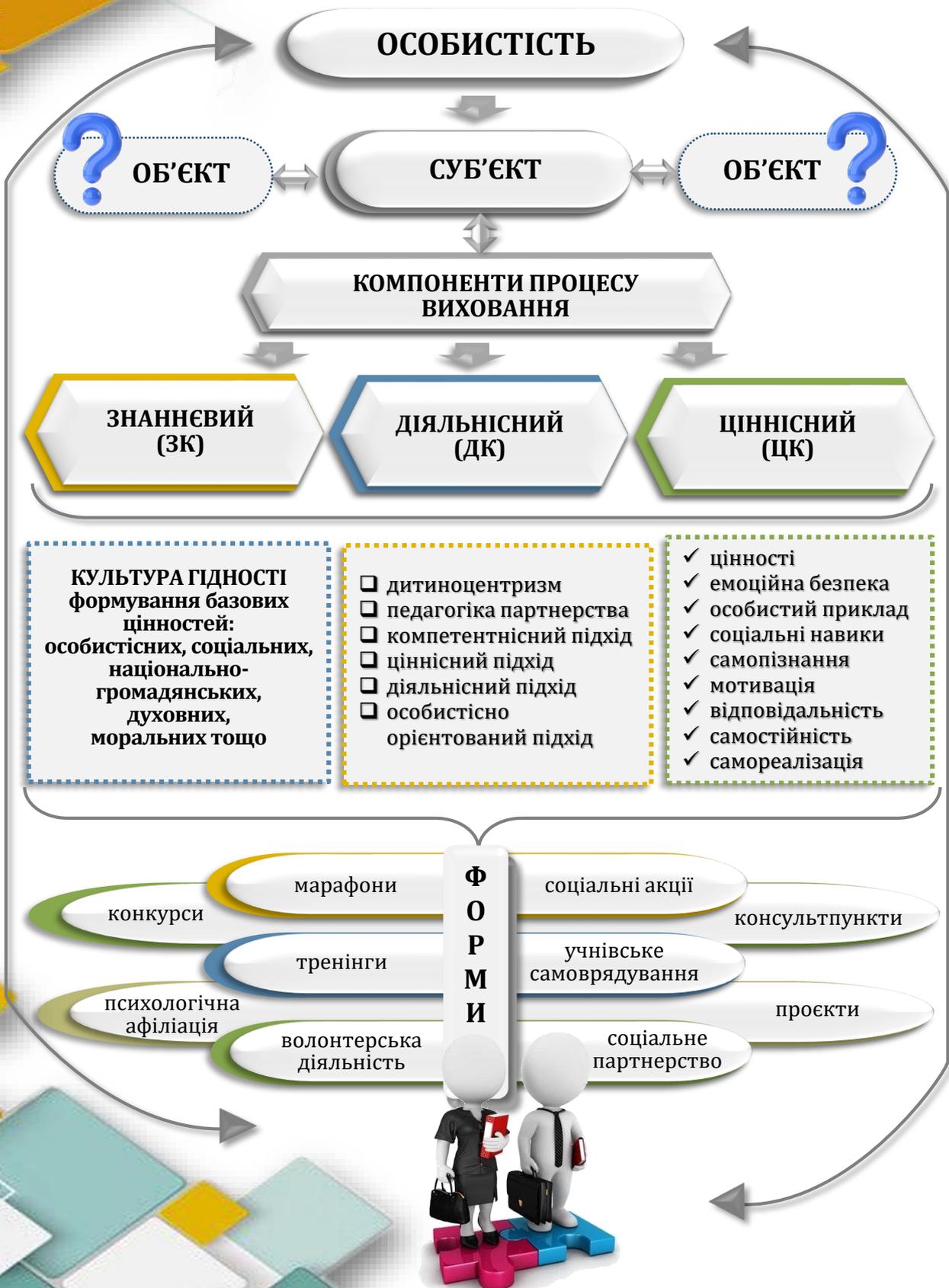
8. Засади учні́вського самоврядування ...

9. Рішення органу учні́вського самоврядування ...

СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

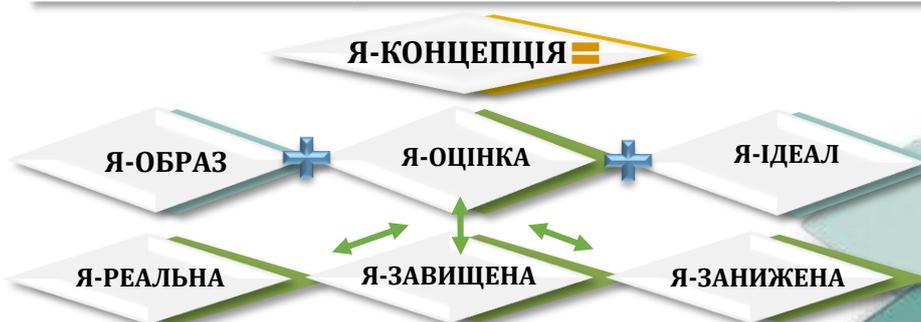
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА-ОРГАНІЗАТОРА

Я - КОНЦЕПЦІЯ

Аспект	Складові частини	Значення для виховання
1. Когнітивний аспект (Я-Образ)	«Я-Реальне»: уявлення про те, який я є насправді	Формування адекватної самооцінки та самопізнання. Допомога дитині бачити свої сильні та слабкі сторони
	«Я-Ідеальне»: уявлення про те, яким я хотів би бути (ідеали, цілі)	Стимулювання особистісного зростання, постановка життєвих цілей і прагнень
	«Я-Дзеркальне/Соціальне»: уявлення про те, яким мене бачать інші (уявлення про думку оточення)	Розвиток соціальної компетентності, здатності до емпатії та самоконтролю поведінки у суспільстві
2. Емоційно-ціннісний аспект	Самооцінка (Self-Esteem): Емоційне ставлення до себе, ступінь прийняття або неприйняття себе	Закладання основи психічного здоров'я, впевненості у собі, стійкості до стресу. Виховання почуття власної гідності
3. Поведінковий аспект	Саморегуляція, самовдосконалення: конкретні дії, що віддзеркалюють Я-Концепцію (наприклад, вибір діяльності, спілкування, самоконтроль)	Навчання самостійності, відповідальності, здатності приймати рішення та корегувати свою поведінку відповідно до цінностей

**ПРИКЛАД ЦИКЛОГРАМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ КЛАСНОГО
КЕРІВНИКА (МІСЯЧНИЙ ЦИКЛ)**

№ зп/п	Зміст роботи (напря́м)	Форма роботи	Термін виконання	Відповідальний	Примітки
I. Робота з учнями					
1.1.	Національно-патріотичне виховання, громадянська свідомість	Тематична виховна година (напр.: «Герої сьогодення», «Моя Україна – європейська країна»)	1-й тиждень місяця	Класний керівник	Залучення шкільного бібліотекаря/ учителя історії
1.2.	Екологічне виховання	Урок-тренінг / Діалог-дискусія (напр.: «Світ професій», «Сортуємо сміття: крок до чистішої планети»)	2-й тиждень місяця	Класний керівник	Дослідження ринку праці, практичні акції
1.3.	Духовно-моральне, превентивне виховання	Бесіда / «Круглий стіл» (напр.: «Правила безпечної поведінки в інтернеті», «Цінність людського життя»)	3-й тиждень місяця	Класний керівник, соціальний педагог/психолог	Робота з профілактики булінгу та шкідливих звичок
1.4.	Організаційна діяльність, самоврядування	Збори активу класу / засідання органів самоврядування	Щотижня (або 4-й тиждень місяця)	Класний керівник, голова учнівського самоврядування класу	Підбиття підсумків, планування чергових справ
1.5.	Естетичне виховання, організація дозвілля	Колективне відвідування (музей, виставка, театр) або тематичний вечір	Протягом місяця (за окремим планом)	Класний керівник, батьківський комітет	Затвердження маршруту та бюджету
II. Робота з батьками					
2.1.	Індивідуальна робота	Бесіди, консультації з батьками учнів «групи ризику» або з високими/низькими показниками у навчанні/поведінці	За потребою (графік 3-4 зустрічі на місяць)	Класний керівник	Конфіденційно, за попереднім записом
2.2.	Колективна робота	Загальні класні батьківські збори	Раз на чверть (або тематичні міні-збори, консультації)	Класний керівник	Обговорення успішності, виховних проблем та плану роботи
III. Робота з учителями-предметниками та адміністрацією					
3.1.	Координація виховного процесу	Індивідуальні бесіди з учителями-предметниками щодо стану успішності та поведінки учнів	2-й тиждень місяця	Класний керівник	Збір інформації про проблемні моменти
	Робота з документацією	Ведення класного журналу, заповнення щоденників, звітів, планування	Систематично/ щомісяця	Класний керівник	Своєчасна здача звітів

ОРІЄНТОВНА ЦИКЛОГРАМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА 8 КЛАСУ

Періодичність	Основні напрями діяльності	Форми та зміст роботи
Щоденно	Контроль та індивідуальна робота	- Облік відвідування учнями навчальних занять
		- Аналіз зовнішнього вигляду та дотримання учнями правил внутрішнього розпорядку
		- Оперативне вирішення конфліктних ситуацій та поточних питань
		- Індивідуальні бесіди з учнями (за потребою, наприклад, щодо успішності, поведінки)
Щотижня	Організаційна та виховна робота	- Година класного керівника/Година спілкування (за планом, наприклад: правове виховання, профорієнтація, етика спілкування, медіаграмотність, безпека життєдіяльності)
		- Засідання активу класу, планування роботи на тиждень, контроль за виконанням доручень.
		- Перевірка ведення щоденників
		- Співпраця з вчителями-предметниками (обмін інформацією про успішність та дисципліну)
		- Організація чергування в класі/школі
Щомісяця	Аналітична, профілактична та робота з батьками	- Проведення тематичних бесід з безпеки життєдіяльності (правила дорожнього руху, пожежна безпека, поведінка на воді/льоду, кібербезпека)
		- Профілактична робота (бесіди про здоровий спосіб життя, протидія булінгу, шкідливим звичкам)
		- Консультації з психологом, соціальним педагогом щодо роботи з учнями «групи ризику» та їхніми родинами
		- Організація культурно-освітніх заходів (екскурсії, походи в кіно/театр/музеї, участь у загальношкільних заходах)
		- Робота з батьківським активом (зустрічі, обговорення поточних питань)
		- Відвідування 1-2 уроків вчителів-предметників у класі
Один раз на семестр	Діагностична, звітна та загальні збори	- Проведення батьківських зборів (підведення підсумків успішності, обговорення виховних проблем, планування)
		- Проведення діагностики (анкетування, тестування) з метою вивчення інтересів учнів, рівня згуртованості колективу, самооцінки
		- Аналіз і корекція плану виховної роботи.
		- Оформлення класного журналу, заповнення табелів успішності
Один раз на рік	Планування та підсумки	- Аналіз виховної роботи за минулий навчальний рік
		- Складання плану виховної роботи на наступний навчальний рік з урахуванням потреб 8 класу (профорієнтація, формування громадянської позиції, волонтерство)
		- Оновлення особових справ учнів, статистичних даних про клас
		- Проведення відкритого виховного заходу за потреби)

ПЕДАГОГІЧНІ ЦІКАВИНКИ

ДЕМОКРАТИЧНА КУЛЬТУРА

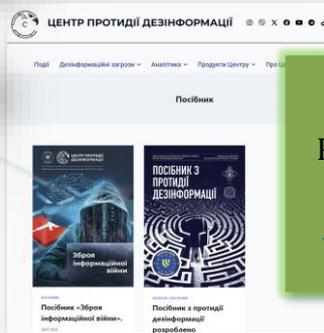
1. Компетентності для культури демократії.
URL: <https://surl.li/koxpik>
2. Маленький посібник про важливі речі: навчаємо(ся) демократії.
URL: <https://surl.li/rqnnwb>
3. Рамка компетентностей для культури демократії I.
URL: <https://surl.li/cfxddx>
4. Рамка компетентностей для культури демократії II.
URL: <https://surl.li/lkwwqj>
5. Через творчість і гру до культури демократії. URL: <https://surl.li/vxlkvm>
6. Шлях героя. URL: <https://surl.li/wmyyjj>
7. Шкільна медіація. Посібник для шкільних служб медіації.
URL: <https://salo.li/ebf27D2>
8. Взаємодія в школі: 6 прикладів змін через партнерство.
URL: <https://surl.li/ypynoh>
9. Рамковий документ «Меморандум співпраці педагогів, учнів та батьків».
URL: <https://nus.org.ua/memorandum/>
10. Батьківські збори: шляхи до партнерства та співпраці : методичний посібник для вчителів початкових класів / уклад. : Пагава О.В., Чернишова Я.О. Харків: «Друкарня Мадрид», 2018. 96 с.
11. Культура добросусідства. Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно. Програма та методичні рекомендації / редактори-укладачі: Аніщенко О.В., Араджионі М.А., Гусев А.І., Потапова В.І. Київ: ТОВ «Прометей», 2019. 544 с.
12. Відео 1 із серії «Через творчість і гру до культури демократії».
URL: <https://salo.li/7a1A762>
13. Відео 2 із серії «Через творчість і гру до культури демократії».
URL: <https://salo.li/ec59a56>
14. Відео 3 із серії «Через творчість і гру до культури демократії».
URL: <https://salo.li/0c93b01>
15. Відео 4 із серії «Через творчість і гру до культури демократії».
URL: <https://salo.li/269dc65>
16. Навчання демократії: збірник практичних занять з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини / Р. Голлоб, П. Крапф. Пер. з англ. та адапт. Н. Г. Протасової. К. : Основа, 2016. Т. 6. 100 с. URL: <https://salo.li/045358F>
17. Хартія для кожної людини «Демократія і права людини» (брошура для дітей).
URL: <https://salo.li/2998Fb9>
18. Брошура-практикум «Твоя книга креативності».
URL: <https://spilnoteka.org/tvoya-knyga-kreatyvnosti/>
19. Брошура «Твоя сила: практикум для дітей та підлітків».
URL: <https://salo.li/CF2dFB8>

ПЕДАГОГІЧНІ ЦІКАВИНКИ

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА

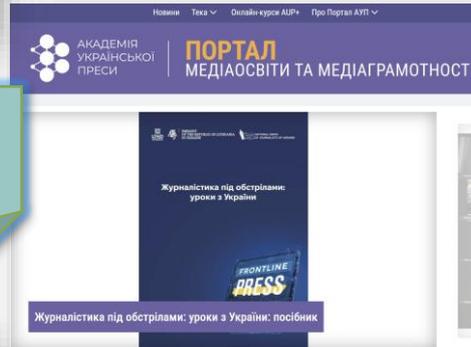
1. Батьківські збори: шляхи до партнерства та співпраці : методичний посібник для вчителів початкових класів / уклад. : Пагава О.В., Чернишова Я.О. Харків: «Друкарня Мадрид», 2018. 96 с.
2. Взаємодія в школі: 6 прикладів змін через партнерство.
URL: <https://surl.lu/fspbcx>
3. Вжити й порозумітися. Три методи фасилітації на допомогу шкільним спільнотам. URL: <https://surl.li/ebjpok>
4. Інструмент демократичного розвитку школи. Практичний посібник (програма підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа»).
URL: <https://salo.li/a6272C8>
5. Ковальчук В.А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя: навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ. 2023. 100 с.
6. Культура добросусідства. Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно. Програма та методичні рекомендації / ред.-уклад.: Аніщенко О.В., Араджионі М.А., Гусев А.І., Потапова В.І. Київ: ТОВ «Прометей», 2019. 544 с.
7. Матеріали серпневої конференції, секції «Педагогіка партнерства».
URL: <http://surl.li/ulvua>
8. «Меморандум співпраці педагогів, учнів та батьків», підготовлений громадською організацією «Смарт Освіта». URL: <https://nus.org.ua/memorandum/>
9. Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі: метод. посіб. / уклад. : О.В. Коган та ін. Лисичанськ : ТОВ «ФОКСПРИНТ», 2021. 80 с.
10. Співпраця педагогів з батьками і асистентом дитини з особливими освітніми потребами. Форми організації та очікувані результати : навчально-методичний посібник / укладач Т.О. Бражнікова. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 30 с.
11. Набір постерів про мінну безпеку для дорослих. URL: <https://surl.li/ypxuhb>
12. Музичний трек про правила безпечної поведінки під час канікул «Як тусити взимку та залишитися здоровим і неушкодженим?». URL: <https://surl.li/nhtktp>
13. Як підтримати дитину: скарбничка порад для батьків на навчальний рік.
URL: <https://surl.li/deaohm>
14. Брошура «Універсальний дизайн. Створюємо світ без бар'єрів» (поради для батьків дітей з ООП). URL: <https://surl.li/jjqbev>
15. Посібник для батьків «Основи сексуальної освіти».
URL: <https://surl.li/agmovw>
16. Урок «Літні пригоди без шкоди»: як провести безпековий урок для підлітків 5-9 класів. URL: <https://surl.lt/tplpsw>
17. Буклет «Мінна безпека: що варто знати вашій дитині та як їй про це розповісти».
URL: <https://salo.li/57c651F>
18. Посібник для батьків «Батьківство без стереотипів».
URL: <https://salo.li/d79E9E3>

КОРИСНІ ПЛАТФОРМИ

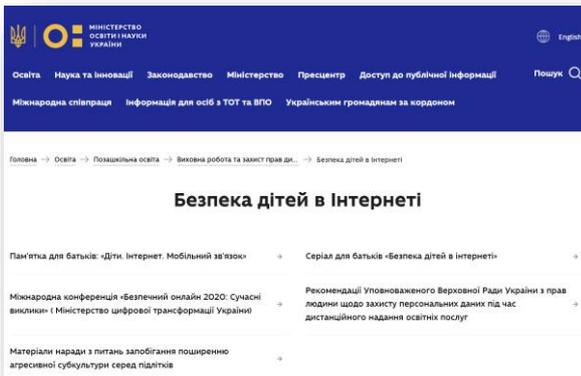

Центр протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України
<https://cpd.gov.ua/category/manual/>

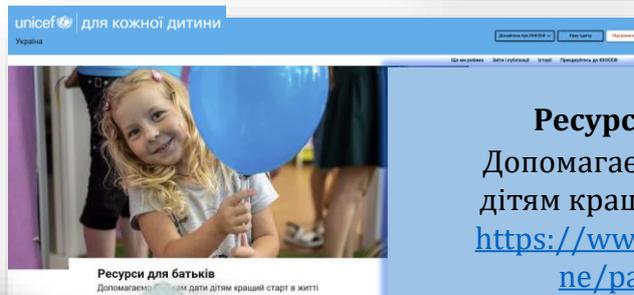
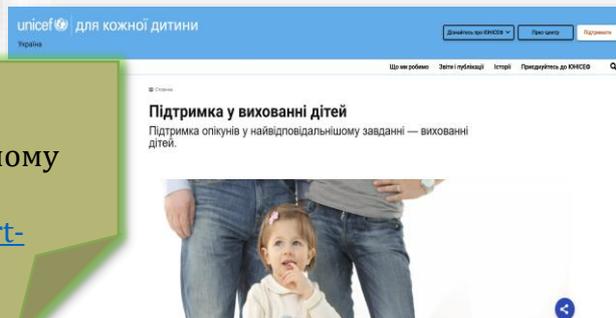
Академія Української Преси. Портал медіаосвіти і грамотності
<https://medialiteracy.org.ua/>

Безпека дітей в Інтернеті
<https://mon.gov.ua/osvita-2/pozashkilna-osvita/vikhovna-robota-ta-zakhist-prav-ditini/bezpeka-ditey-v-interneti>

Підтримка у вихованні дітей
Підтримка опікунів у найвідповідальнішому завданні – вихованні дітей.
<https://www.unicef.org/ukraine/support-parenting>

Ресурси для батьків
Допомагаємо батькам дати дітям кращий старт в житті
<https://www.unicef.org/ukraine/parenting-hub>

НОТАТНИК ПЕДАГОГА

Методичне видання

Укладачі

УДОВИЧЕНКО Ірина Віталіївна

СЕРДЮК Оксана Петрівна

МЕТЕЙКО Алла Володимирівна

ТРЕТЬЯКОВА Олена Василівна

АКЦЕНТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЗБІРНИК

Підп. до друку 29.12.2025.

Формат 60x84/8. Гарнітура Cambria.

Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. ____.

Ум. фарб.-відб. ____ . Обл.-вид. арк. ____.

Тираж 300 пр. Вид. № ____.

Видавець і виготовлювач:

ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.

Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.